

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

DĖL KREIPIMOSI Į LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINĮ TEISMĄ

2024 m. vasario d. Nr.
Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Konstitucijos 105 straipsnio pirmąja dalimi, 106 straipsnio pirmąja dalimi ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 65 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

Prašyti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ištirti, ar Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo (toliau – Įstatymas) 4 straipsnio 2 dalies 16 punktas, nustatantis, kad neigiamą poveikį nepilnamečiams darančiai informacijai priskiriama viešojo informacija, kuria niekinamos šeimos vertybės, skatinama kitokia, negu Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta, santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo samprata, atitinka Konstitucijos 25 straipsnio pirmąją ir antrąją dalis, Konstitucijos 29 straipsnį, Konstitucijos 38 straipsnio pirmąją ir antrąją dalis, taip pat Konstitucijos 138 straipsnio trečiąją dalį ir konstitucinį teisinės valstybės principą, atsižvelgiant į šiuos teisinius argumentus:

1. Pagal konstitucinę doktriną vienas esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų yra teisinis tikrumas ir aiškumas, kuris suponuoja tam tikrus privalomus teisinio reguliavimo reikalavimus: jis privalo būti aiškus ir darnus, teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai, jose negali būti dviprasmybių, turi būti užtikrinami teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna, teisės aktuose neturi būti nuostatų, vienu metu skirtingai reguliuojančių tuos pačius visuomeninius santykius (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas byloje Nr. 51/01-26/02-19/03-22/03-26/03-27/03, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 15 d. nutarimas byloje Nr. 28/2009, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. balandžio 16 d. nutarimas Nr. KT12-N4/2019). Tačiau Įstatyme apibrėžta tik viena iš Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkte vartojamų sąvokų – sąvoka „skatinimas“, paliekant teisiškai neapibrėžtą kitą šio punkto sudėtinį elementą – sąvoką „šeimos vertybių niekinimas“. Be to, iš Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto formuluotės ir konstrukcijos taip pat neaišku, ar šis punktas turėtų būti taikomas nustačius abu sudėtinius elementus (tiek šeimos vertybių niekinimą, tiek kitokios santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo sampratos skatinimą), ar šie elementai galėtų būti taikomi kaip atskiri viešosios informacijos priskyrimo neigiamą poveikį nepilnamečiams darančiai informacijai pagrindai. Šis klausimas yra *rationabilis* atsižvelgiant į Europos Žmogaus Teisių Teismo 2023 m. sausio 23 d. sprendimą byloje *Macatė prieš Lietuvą* (peticija Nr. 61435/19) (toliau – EŽTT sprendimas byloje *Macatė prieš Lietuvą*), kuriame Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT), vertindamas minėto Įstatymo punkto pagrindų pritaikyto viešosios informacijos skelbimo apribojimo teisėtumą, konstatavo, kad Įstatyme pateikta sąvokos „skatinimas“ apibrėžtis nepaaiškina, ar vien homoseksualumo ar tos pačios lyties asmenų santykių paminėjimo pakanka, kad būtų taikomas Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktas (žr. EŽTT sprendimo byloje *Macatė prieš Lietuvą* 185 punktą). Tai taip pat reiškia, kad galutinis apsisprendimas, kaip aiškinti šias

konstitucinę asmenų saviraiškos laisvę ribojančias Įstatymo nuostatas, paliktas visiškai minėtą punktą taikančių subjektų diskrecijai, tokiu būdu sukuriant prielaidas Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktą interpretuoti ir taikyti diskriminaciniu būdu. Atsižvelgiant į pirmiau nurodytus argumentus, minėta Įstatymo norma sukuriamas neaiškus ir nenuoseklus teisinis reguliavimas, kuris neatitinka vieno iš teisinės valstybės principo elementų – teisėkūros aiškumo, todėl neatitinka ir konstitucinio teisinės valstybės principo.

2. EŽTT sprendime byloje *Macatė prieš Lietuvą*, įvertinęs Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto priėmimo aplinkybes ir taikymo atvejus, konstatavo, kad minimos nuostatos tikslas – neleisti vaikams susipažinti su informacija, kurioje tos pačios lyties asmenų santykiai vaizduojami kaip iš esmės lygiaverčiai skirtingų lyčių santykiams, pripažįstant tokią informaciją žalingą, ir padarė išvadą, jog buvo pažeistas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 10 straipsnis, saugantis saviraiškos laisvę. Konstitucijos 25 straipsnyje žmogui taip pat yra laidojama įsitikinimų išraiškos ir informacijos laisvė, kuri pagal turinį koreliuoja su Konvencijos 10 straipsniu. Iš Konstitucijos kyla reikalavimai, kurių privalu paisyti ribojant konstitucinę informacijos laisvę: ribojimai turi būti būtini demokratinėje visuomenėje, siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves bei Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; jais neturi būti paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; turi būti laikomasi konstitucinio proporcingumo principo (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas byloje Nr. 30/03). Konstitucijoje įtvirtintos vertybės sudaro darnią sistemą, tarp jų yra pusiausvyra (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas byloje Nr. 36/2000). Atsižvelgiant į tai, Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkte numatytas ribojimas turi atitikti ne tik būtinumo demokratinėje visuomenėje kriterijų ir konstitucinį proporcingumo principą, bet ir privalo derėti su kitomis Konstitucijoje įtvirtintomis vertybėmis. EŽTT priimdamas sprendimą byloje *Macatė prieš Lietuvą* (žr. 193, 215 punktus) atliko ribojimų teisėtumo ir proporcingumo testą ir nurodė, kad aptariama Įstatymo norma nesuderinama su demokratinei visuomenei būdingomis lygybės, pliuralizmo ir tolerancijos sąvokomis. Atsižvelgiant į pirmiau nurodytus argumentus, Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkte įtvirtintas viešosios informacijos priskyrimo neigiamą poveikį nepilnamečiams darančiai informacijai pagrindas, kuris sukūrė teisinę prielaidą uždrausti skleisti viešąją informaciją, tos pačios lyties asmenų santykius vaizduojančią kaip iš esmės lygiaverčius skirtingų lyčių santykiams, ne tik neatitinka būtinumo kriterijaus, bet ir paneigia Konstitucijos 29 ir 38 straipsniuose įtvirtintas teises ir laisves, kaip jos aiškinamos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje (žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimą byloje Nr. 21/2008, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarimą Nr. KT3-N1/2019). Atsižvelgiant į tai, Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkte įtvirtintas teisinis reguliavimas negali būti laikomas suderinamu su Konstitucijos 25 straipsnio pirmoje ir antroje dalyse įtvirtinta įsitikinimų išraiškos ir informacijos laisve.

3. EŽTT byloje *Macatė prieš Lietuvą* pateiktu vertinimu, Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkte nustatytas teisinis reguliavimas sukūrė teisinę prielaidą teikti pirmenybę vieniems santykių ir šeimos tipams, o ne kitiems, skirtingų lyčių santykius laikant socialiai priimtinesniais ir vertingesniais nei tos pačios lyties asmenų santykius, taip prisidedant prie pastarųjų stigmatizacijos. EŽTT nuomone, pateikta minėtoje byloje, aišku, kad Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto tekstu iš esmės buvo siekiama nurodyti tos pačios lyties asmenų santykius ir santuokas, nes tiek Konstitucijoje, tiek Civiliniame kodekse numatyta tik vyro ir moters santuoka ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose nenumatyta jokios galimybės teisiškai pripažinti tos pačios lyties asmenų sąjungos. Todėl yra visos teisinės prielaidos tokį reguliavimą vertinti kaip nesuderinamą

ties su Konstitucijos 29, tiek su 38 straipsniu. Pagal Konstitucijos 29 straipsnio pirmąją dalį, įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs, o pagal šio straipsnio antrąją dalį – žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Viena iš pagal Konstitucijos 29 straipsnį draudžiamo diskriminavimo formų yra žmogaus teisių varžymas dėl jo lytinės tapatybės ir (ar) seksualinės orientacijos, kuris kartu laikytinas ir žmogaus orumo žeminimu. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarime Nr. KT3-N1/2019 išaiškinta, kad demokratinėje teisinėje valstybėje tam tikru laikotarpiu vyraujančios daugumos visuomenės narių nuostatos ar stereotipai negali būti konstituciškai pateisinamas pagrindas, remiantis konstituciškai svarbiais tikslais, diskriminuoti asmenis vien dėl jų lytinės tapatybės ir (ar) seksualinės orientacijos, riboti pagal Konstituciją garantuojamų teisių. Konstitucijos 38 straipsnio antroje dalyje įtvirtinta valstybės pareiga saugoti ir globoti šeimą. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarime byloje Nr. 21/2008 išaiškinta, kad konstitucinė šeimos samprata negali būti kildinama tik iš santuokos instituto, įtvirtinto Konstitucijos 38 straipsnio trečiosios dalies nuostatose. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarime Nr. KT3-N1/2019 patvirtinta, kad, kitaip nei konstitucinė santuokos samprata, konstitucinė šeimos samprata, be kita ko, yra neutrali lyties požiūriu. Atsižvelgiant į nurodytą konstitucinėje doktrinoje plėtojamą Konstitucijos 29 ir 38 straipsnių normų turinį, egzistuoja reali abejonė dėl Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto atitikties Konstitucijos 29 ir 38 straipsniams.

4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarime byloje Nr. 34/2000-28/01 ir vėlesniuose nutarimuose konstatuota, kad EŽTT jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra svarbi ir Lietuvos Respublikos teisės aiškinimui bei taikymui. Atsižvelgiant į tai, EŽTT sprendimas byloje *Macatė prieš Lietuvą*, kuriame konstatuota, kad Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą tiesiogiai nulėmė vidaus teisės aktai, leidžia kelti pagrįstas abejones dėl Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto suderinamumo ir su Konstitucijos 138 straipsnio trečiąja dalimi, nustatančia, kad tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvadoje byloje Nr. 22/94 bei vėlesniuose nutarimuose nurodomus Konvencijos santykio su Lietuvos Respublikos teisės sistema principus, valstybė turi pozityvią pareigą pašalinti Įstatymo nesuderinamumą su Konvencija, užtikrindama priemonės Konvencijoje nustatytų teisių apsaugai ir jų veiksmingai teisinei gynybai. Lietuvoje taikoma paralelinė tarptautinės ir vidaus teisės derinimo sistema, kuri grindžiama taisykle, kad tarptautinės sutartys transformuojamos šalies teisinėje sistemoje (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas byloje Nr. 8/95, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gruodžio 18 d. nutarimas byloje Nr. 9/97). Doktrininė nuostata, pagal kurią Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys įgyja įstatymo galią, negali būti aiškinama kaip reiškianti, esą Lietuvos Respublika gali nesilaikyti savo tarptautinių sutarčių, jeigu jos įstatymuose ar konstituciniuose įstatymuose yra nustatytas kitoks teisinis reguliavimas negu nustatytasis tarptautinėmis sutartimis (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas byloje Nr. 17/02-24/02-06/03-22/04). Konstitucijoje taip pat yra įtvirtintas principas, kad tais atvejais, kai nacionalinės teisės aktas (išskyrus pačią Konstituciją) nustato tokį teisinį reguliavimą, kuris konkuruoja su nustatytoju tarptautinėje sutartyje, turi būti taikoma tarptautinė sutartis (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas byloje Nr. 17/02-24/02-06/03-22/04, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas byloje Nr. 30/03). Vis dėlto, ši taisyklė pati

savaime negali padaryti įstatymo ar tarptautinės sutarties negaliojančių, bet ji reikalauja, kad jų nuostatos neprieštarautų Konstitucijos nuostatoms (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada byloje Nr. 22/94). Lietuvos Respublika turi iš Konstitucijos 138 straipsnio trečiosios dalies išplaukiančią konstitucinę pareigą užtikrinti tinkamą iš Konvencijos kylančių teisių ir laisvių, šiuo atveju teisės laisvai skleisti informaciją, teisinę gynybą. Tačiau pagal šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą neužkertamas kelias ir galimiems tolesniems Konvencijos 10 straipsnio pažeidimams pagal tebegaliojančias Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto nuostatas. Galiojantis Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktas *per definitionem* nepanaikina abejonių dėl galimybės ir toliau informaciją apie tos pačios lyties asmenų santykius vertinti kaip vaikams žalingą informaciją, ir, kol tokio reguliavimo konstitucingumas nėra įvertintas Konstitucinio Teismo, tokia situacija neleidžia neabejotinai teigti, kad toks reguliavimas nebėra leistinas ir pagal Lietuvos Respublikos konstitucinę teisę. Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, pagarba tarptautinei teisei, t. y. sava valia priimtų tarptautinių įsipareigojimų laikymasis, pagarba visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės principams (taip pat ir principui *pacta sunt servanda*), yra atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės teisinė tradicija ir konstitucinis principas (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas byloje Nr. 17/02-24/02-06/03-22/04). Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime byloje Nr. 2/98 taip pat pažymėta, kad Lietuvos valstybė, pripažindama tarptautinės teisės principus ir normas, šalies gyventojams negali taikyti iš esmės kitokių standartų. Save laikydama lygiateise tarptautinės bendrijos nare, ji savo valia priima ir pripažįsta šiuos principus ir normas, jos papročius, dėsningai integruojasi į pasaulio kultūrą ir tampa natūralia jos dalimi. Atsižvelgiant į tai, kad pagal EŽTT sprendimą byloje *Macatė prieš Lietuvą* Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktas neatitinka Konvencijos 10 straipsniu sukurto standarto, kyla pagrįsta abejonė ir dėl šios normos atitikties Konstitucijos 138 straipsnio trečiajai daliai.

Ministras Pirmininkas

Teisingumo ministras